

II N:o 7-8

17.11.1989.

**EESTIROOTSLASTE KULTUURI SELTS
SAMFUNDET FÖR ESTLANDSSVENSK KULTUR**

BORRBY 1989

Foto: Elin Ahlberg-Storholm

VORMSI, SAAR KESK PÄIKEST

Mu kodupaik, mu lapsepõlvkodu, mida olen kandnud oma südames, oma mõtetes, millest unistanud sestsaadik, kui üheteistaastase tüdrukuna 45 aastat tagasi lahusin Bleesitalust Borrbys, oli vapustav, oli uskumatult ilus see kohtumine sinuga sel varasuvel, kui Vormsi, tuulte ja lillede saar avas ootamatult oma süle mulle ja teistele borrbilastele.

Juunis olen ma jälle "meil", jälle kodus, võin käia kodupinnal, kus lapsena kord mängisin. Võin käia tuttavaid teid ja radu, võin minna randa, istuda ammuttavaile kivile ning kuulata mere ja lindude laulu. Uskumatu! Arusaamatu! Just nagu uni!

Ma olen otsimas ja leidmas oma kodu, kus on mu juured, kust ma olen tulnud. Nutt ja naer, rõõm ja kurbus, kõik on lubatud sel nädalal "meil kodus". Ja võib küsida igasuguseid küsimusi: Tuuleveskid, kuhu teie jäänud olete? Kuidas leida sõnu neile suurile voogavaile tundeile, mida uhkab Borrby küla ja oma kodutalu maast? Kuidas rääkida kodust, mis on varemetes?

Ma olen ainuomase lõhnaga surnuaias ja otsin tuttavaid nimesid vananenud kividelt. Mõned kivid on ümber kukkunud või männi vastu toetatud. Vaikne rahu on hauaküngastes, kanimetutes. Kõiki neid erinevaid saatusi ühendab üks joon: usinus ja vähenõudlikkus.

Vormsi, saar kesk päikest,

Ole tänatud, et võisin kõndida su pinnal,

Käia mööda su paiku ...

Otsida mälestustest oma algust - kodu,

Seda halli maja, nii lõpmata armast ja tähtsat.

Leian ta varemed, pliidiraua, korstnäjala,

See seisab kui monument ...

Ja meenuvad ammused pildid vanematest,
siis nii noortest.

Üks tüdruk, paljajalu põllul ja aasal,

Koos kõigega ja kõigiga,

Sõber puude ja lillede, kivide ja rannaga.

Rõõmus ja muretu, kurb ja mõtlik,

vaikselt midagi tegemas.

Maasikalõhn ja linnulaul.

Seisan säääl alandlikult ja tummalt

ja nutan läbielatud valust.

Mälestuste kurbus on kui kramp rinnus.

Ammu-ammu läksin ma siit,

Lapsena, kes ei mõistnud - miks? ...

Mu unistuste taevasild on nüüd lahti

Idamere ja Läänemere vahel,

ühelt maalt teisele,

Ühelt kaldalt teisele - sama päike ja taevavõlv.

Vormsi, Emake Maa,

Sa oled oma suures soojas süles

kaitsnud kõike kulunut, vaevalist ja halli.

Aga nüüd on varasuvine rohelus.

Praegustele vormslastele: olla vastu võetud kui sõber, tunda end ühena teie seast, näha kodukirikut jälle korda saamas pärast kõiki räsivaid torme - see on fantastiline. Aitäh kogu selle külalishukuse eest. Me kohtume veel!
Ja soe tänu teie seltsile.

Elin Ahlberg-Storholm

Bles Elin

ORMSÖ, ÖN I SOLEN

Min hembygd, mitt barndomshem, som jag burit i mitt hjärta, i mina tankar, drömt om sedan 45 år tillbaka, då jag som 11-åring lämnade Blesgården i Borrby, blev för mig till ett starkt, otroligt underbart möte i försommartid, då vindarnas och blommornas ö, Ormsö, plötsligt öppnade sin famn för mig och övriga "Borrbiggiar".

I juni månad är jag åter "tär haim", åter hemma, får trampa hemmets jord, där som barn jag en gång lekt. Jag får vandra de kända vägarna och stigarna, får gå vid stränderna, får sitta på välkända stenar och lyssna till havets sång och fågelsång. Otroligt! Ofattbart! Som i en dröm!

Jag söker och finner mitt hem, mina rötter, mitt ursprung. Gråt och skratt, glädje och sorg, allt blir tillåtet under veckan "tär haim". Och frågor som: Vad är ni alla väderkvarnar? Hur kan man ge ord till de stora och svallande känslor som väljer ut över Borrby och den egna gårdens marker? Hur kan man beskriva visionen av ett hem, som uppstår ur sina ruiner?

Jag söker och finner på kyrkogården med sina säregna stämning de kända namnen på åldrade gravstenar, en del fallna eller lutade mot en tall, en stilla frid över gravkullarna, även de namnlösa, alla med skiftande öden, dock förenade av epitetet: Flit och förnöjsamhet.

Ormsö, ön i solen,

Tack för att jag fått trampa än din jord,

Jag fått gå vid dina stränder

Sökte i ett minnesdis livets första anhalt - hemmet,

Den grå stugan, så oändligt kär och viktig.

Finner den som ruin, en spishäll, en

kakelugnskorsten,

Ett monument ...

Och minns bilder från längesedan

bland unga föräldrar,

Ett flickebarn, barfota på åker och äng.

Tillsammans med allt och alla,

Vän med träd och blomma, sten och strand.

Glad och sorgfri, ledsen och tankfull,

stilla och på språng.

Smultrondoff och fågelsång.

Står där ödmjuk och stum och gråter

för redan upplevd smärta.

Minnenas vemod känns som en kramp i bröstet.

För länge, länge sedan reste jag bort,

Ett barn som inte förstod varför

Den himlabro jag drömt mig över finns öppnad nu

Mellan Östersjö och Västerhav,

mellan land och land,

Strand och strand - samma sol och himlavalv.

Ormsö, Moder Jord,

Du har omhuldat i din stora, varma famn

Allt slitet, allt strävsamt, allt grått.

Det är försommargrönt nu.

Till nutidens Ormsöbor: Att bli bemött som vän, att få känna gemenskap, att få se en hembygdskyrka upprustad igen efter alla stormar: Det är fantastiskt. Tack för all gästvänlighet. Hoppas på återseende. Till Kultursamfundet: Ett varmt tack.

Elin Ahlberg-Storholm

Bles Elin

Jörgen Hedman

ROOTSLASED HIUMAAL PÄRAST 1781.A.

UUTE ANDMETE VALGUSES

(algus "RONORIS" nr. 5-6/1989)

1834.a. hingerevisjon näitas Reigis taas rootslaste arvu väikest kasvu, kuid ka seda, et piir rootslaste ja eestlaste vahel oli hakanud kaduma. Sellele viitavad ka nimed.

Pastoraadi talud, Reigi küla:

1. HINDREKAS: Mats Mårtensson, 8 elanikku.
2. KÄSTERS: Mats Hinriksson, 7 elanikku.
3. TÅLAS-MATSAS: Mats Jöranssons. 1803, 11 elanikku.
4. TÅLAS: Anders Mårtensson s. 1783, 14 elanikku.
5. KÄSTERS-PETERS: uus peremees Peter Mårtensson s. 1807 (talust nr. 8), 6 elanikku.
6. KLÄINTERS: uus peremees Christian Mårtensson s. 1791 (talust nr. 4), 14 elanikku.
7. MICKAS-CHRISTIANS: Anders Christiansson, 27 elanikku(!)
8. MICKAS-SIMAS: Johan Mårtenssons. 1804, 8 elanikku.
9. Debacki vabadikukoht: Anders Christiansson, 5 elanikku.

Pihla külas:

1. HAWAS: Christian Christiansson, 8 elanikku.
2. Lesk Kreet Wohlens vallalise tütreaga, 2 elanikku.

Kokku elas 1834.a. Reigi ja Pihla külades 110 rootslast (54 meest ja 56 naist). Aastatel 1813-63 oli Reigi kirikuõpetajaks Wilhelm Friedrich Rinne. Kui ta valiti 1830.a. Lääne-Saare praostiks, lõpetas ta rootsikeelses jutlused Reigi kirikus. Kindlasti jätkas ta leerilaste õpetamist rootsi keeles, samuti andis rootslastele võimaluse eraldi armulaua käimiseks, kuid Hiiumaa rootslased suhtusid Rinne sammudesse kui katsesse purustada rootslus.

1838.a. viidi Eestis läbi perekonnanimede reform ning perekonnanimed said need talupojad, kes veel polnud perekonnanime kirikuõpetajate abiga saanud. Reigi ja Pihla külade rootslased said järgmised nimed: THOREN (4 perekonda), FREIBERG, LINBÄCK, BÖRJER, BÄCKMAN, FINN, ESPENBAUM, SPÅMAN, QUARNSTRÖM, OLAS, DEBACK, MICKMAN ja GREIS.

On täiesti selge, et 1858.a. käis eestistumine täie hooga. Kui Herman Vendell käis 1871.a. suvel Hiiumaal, siis ei osanud näit. dialektide ülestähendamisel tema parima keelejuhi Karl Quarnströmi naine rääkida rootsi keelt.

Hingerevisjon 26.4.1858 andis järgmised tulemused:

1. HINDREKAS: peremees Karel Matsson Thoren s. 1824 - 15 inimest, siia hulka kuulub ka vabadiik Hinrik Jöransson Spåman s. 1806 perekonnaga (4 inimest).
2. KÄSTARS: Anders Larsson Freiberg s. 1809 (endise peremehe kasupoeg) - 14 inimest. Siia hulka kuulub ka Karl Andersson Quarnström perega (6 inimest).
3. TÅLAS-MATSAS: Simon Jöranssoni lesk Wio Linbäck s. 1821 perega - 4 inimest ning Karl Matsson Linbäck s. 1824 perega - 7 inimest. Talu jagunes varsti ning sellest tekkisid vabadikukohad Wios ja Karbas.
4. TÅLAS-ANDERS (kutsutud ka GÄRDE-ANDERS): peremees Anders Mårtensson Thoren - 14 inimest.

SVENSKARNA PÅ DAGÖ EFTER ÅR 1781

I LJUSET AV NYA UPPGIFTER

av Jörgen Hedman

(började i RONOR nr: 5-6/1989)

Själarevisionen i Röicks socken 1834 visade på nytt en knapp ökning, men också att gränserna mellan svenskar och ester börjat att suddas ut. Inte minst namnformerna visar på det sistnämnda.

Pastoratsgårdarna, Röicksby:

1. HINDREKAS: Mats Mårtensson, 8 invånare.
2. KÄSTERS: Mats Hinriksson, 7 invånare.
3. TÅLAS-MATSAS: Mats Jöransson f. 1803, 11 invånare.
4. TÅLAS: Anders Mårtensson f. 1783, 14 invånare.
5. KÄSTERS-PETERS: ny husbonde Peter Mårtensson f. 1807 (fr. nr. 8), 6 invånare.
6. KLÄINTERS: ny husbonde Christian Mårtensson f. 1791 (fr. nr. 4), 14 invånare.
7. MICKAS-CHRISTIANS: Anders Christiansson, 27 invånare(!)
8. MICKAS-SIMAS: Johan Mårtensson f. 1804, 8 invånare.
9. Debacks lösmansställe: Anders Christiansson, 5 invånare.

I Pihla by:

1. HAWAS: Christian Christiansson, 8 invånare.
2. Änkan Kreet Wohlens med gift dotter, 2 invånare.

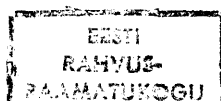
Sammanlagt i Röicks och Pihla byar 1834: 110 svenskar (54 män, 56 kvinnor). Åren 1813-63 var Wilhelm Friedrich Rinne kyrkoherde i Röicks. När han år 1830 blev vald till prost i Insular-Wiek, upphörde han att predika på svenska i Röicks kyrka. Visserligen fortsatte han med att hålla konfirmationsundervisning på svenska, samt att ge svenskarna tillfälle till egen nattvardsgång, men dagösvensarna uppfattade ändå Rinnes åtgärd som ett försök att knäcka svenskheten.

År 1838 genomfördes en familjenamnsreform i Estland, då de bönder som ej redan hade sådana genom prästernas försorg fick familjenamn. Svenskarna i Röicks och Pihla byar fick följande familjenamn: THOREN (4 familjer), FREIBERG, LINBÄCK, BÖRJER, BÄCKMAN, FINN, ESPENBAUM, SPÅMAN, QUARNSTRÖM, OLAS, DEBACK, MICKMAN samt GREIS.

Att estnifieringen redan var i full gång 1858 står helt klart. Vid Herman Vendells besök på Dagö sommaren 1871, så kunde tex hustrun till Vendells bäste sagesman (Karl Quarnström) när det gällde dialektuppteckning inte tala svenska.

Själarevision som utfördes den 26/4 1858 gav följande resultat:

1. HINDREKAS: husbonden Karel Matsson Thoren f. 1824 - 15 personer, här ingår även lösmannen Hinrik Jöransson Spåman f. 1806 m. familj (4 personer).
2. KÄSTARS: Anders Larsson Freiberg f. 1809 (styvson t. förre husbonden) - 14 personer. Här ingår även Karl Andersson Quarnström m. familj (6 personer).
3. TÅLAS-MATSAS: Simon Jöranssons änka Wio Linbäck f. 1821 m. familj - 4 personer samt Karl Matsson Linbäck f. 1824 m. familj - 7 personer. Gården splittrades snart och ur denna uppstod lösmansställen Wios och Karbas.
4. TÅLAS-ANDERS (även kallad GÄRDE-ANDERS): husbonden Anders Mårtensson Thoren - 14 personer.

5. KÄSTARS-PETERS: peremees Peter Mårtensson Börjer - 9 inimest.

6. KLÄINTERS: peremees Anders Christiansson Thoren s.1814, - 7 inimest, siia kuulub ka vabadik Anders Greis s.1832, talu vanast suguvõsast.

7. MICKAS-KRISTIANS: peremees Anders Christiansson Bäckman - 26 inimest, kuid teadmata põhjusel kuulub siia hulkaka MICKAS-MATSASE talu koos peremehe Anders Matsson Finniga s.1831 (algelt kuulus see endise peremehe peresse talus nr. 1) - 9 inimest ning vabadik Anders Pavelsson Mickman s.1807 (tema isa oli varem Kõrgessaare mõisa sulane) - 8 inimest.

8. MIKAS-SIMAS: peremees Johan Mårtensson Börjer - 15 inimest.

Pihlakülas:

HAWAS: peremees Anders Christiansson Espenbaum s.1807 - 24 inimest.

Bäckmanite õed vennad Mickas-Kristiani talust. * Syskonen Bäckman från Mickas-Kristians gård. * Vasakult * Från vänster: Mari s.1863, Anna s.1866 (Putting), Anders s.1866 ja Lisa s.1860. * Peremees Johan s.1866 oli surnud vahetult enne ülesvõtte tegemist. * Husbonden Johan f.1866 hade nyligen dött när kortet togs.

1858. a. oli rootslastena kirjapandud inimeste arv 134, 59 meest ja 75 naist. See käib nüüd pastoraadi kohta, kuid Reigi kihelkonnas võis rootslaste üldarv olla veidi suurem. Teisest küljest polnud tõenäoliselt kõik rootslastena registreeritud inimesed enam rootsi keelt kõnelevad. Kui rootsi keeleuurija Nils Tiberg külastas 1920-ndatel ja 1930-ndatel aastatel Hiiumaad, oskas rootsi keelt kõnelda vaid käputäis, ca 15 inimest. Viimane, kes oskas rootsi keelt lugeda, oli Kläinters Johan Johansson Espenbaum (s.1848), kessuri 1925. a. Reigi viimased rootsi keelt kõnelevad inimesed olid: 5 õde-venda Bäckmanid, sündinud 1860-ndail, Börjers Karl Simonsson s.1862 õdedega, Greisi õde-venda Greta s.1866 ja Johan Andersson s.1874, Thoren Simon Karlssons. 1853, tema naine Kersti s.1857 Börjer ning meremees Wios Karl Simonsson Linbäck s.1849, kes oli merel õppinud ka veidi rootsi kirjakeelt. Nils Tiberg arvas, et viimane rootsi keelt kõnelev Reigi elanik suri 1940-ndail. Täiendavaks põhjuseks Reigi dialekti väljasuremisele oli asjaolu, et pärast praost Rinne surma 1863. a. ei osanud ükski järgmistest kirikuõpetajatest nii hästi rootsi keelt, et oleks suutnud läbi viia näit. leerilaste õpetust selles keeles. Viimaste rootslaste suhtumist keeleküsimusse iseloomustab kõige paremini 1860. a. sünd. Mickas-Kristians Lisu Bäckmani ütelus: "Meid nimetatakse siinseteks vanadeks rootslasteks! Olgem siis rootslased! Me oleme kõik oma elupäevad olnud rootslased. Ma palun Jumalat rootsi ja eesti keeles. Tema mõistab mõlemat ..."

5. KÄSTARS-PETERS: husbonden Peter Mårtensson Börjer - 9 personer.

6. KLÄINTERS: husbonden Anders Christiansson Thoren f.1814, - 7 personer, här ingår lösmannen Anders Greis f.1832, av den gamla släkten på gården.

7. MICKAS-KRISTIANS: husbonden Anders Christiansson Bäckman - 26 personer, men här ingår av okänd anledning MICKAS-MATSAS gård med husbonden Anders Matsson Finn f.1831 (ursprungligen tillhörande den förra husbondefamiljen på gård nr.1) - 9 personer samt lösmannen Anders Pavelsson Mickman f.1807 (hans far var tidigare dräng på Hohenholms herrgård) - 8 personer.

8. MIKAS-SIMAS: husbonden Johan Mårtensson Börjer - 15 personer.

I Pihla by:

HAWAS: husbonden Anders Christiansson Espenbaum f.1807 - 24 personer.

Antalet personer som registrerats som svenskar var då 1858 uppe i 134 personer, 59 män samt 75 kvinnor. Detta gäller nu endast pastoratet, så det totala antalet svenskar i Röicks socken kan vara något högre. Å andra sidan var nu bevisligen inte alla som registrerats som svenskar verkligen svenskspråkiga. När den svenske språkforskaren Nils Tiberg på 1920- och 30-talet besökte Dagö så kunde inte mer än en handfull, cirka 15 personer, tala svenska. Den siste som kunde läsa svenska var Kläinters Johan Johansson Espenbaum (f.1848) som dog år 1925. De sista svenskspråkiga i Röicks var: Bäckmans - 5 syskon födda på 1860-talet, Börjers Karl Simonsson f.1862 med systrar, Greis-syskonen Johan Andersson f.1874 och Greta f.1866, Thoren Simon Karlsson f.1853 gift med Kersti f. Börjer 1857 samt en sjöman Wios Karl Simonsson Linbäck f.1849, som hade lärt sig ett slags högsvenska på sjön. Nils Tiberg räknade med att den sista svensktalande röicksbon dog på 1940-talet. En bidragande orsak till att röicksdialekten dog ut var nog att sedan prosten Rinne dog år 1863, så kunde ingen av de efterföljande prästerna så pass bra svenska att de kunde hålla tex. konfirmationsundervisning på detta språk. De sista svenskarnas inställning till språkfrågan belyses bäst av ett citat av Mickas-Kristians Lisu Bäckman f.1860: "Man kallar oss för såna där gamla svenskar! Låt gå för svenskar! Vi ha i all-sin-dar varit svenskar. Jag ber till Gud på svenska och på estniska med. Han föstår bådadera ..."

Mickase Lisu Bäckman
(s.1860)
rukilõikuse ajal talu põllul maanteest ida pool.

Mikas Lisu Bäckman
(f.1860)
vid rågskörden på gårdens åker öster om landvägen.

MIGRATSIOONISÜMPOOSIONIL VÄXJÖS

Septembrikuu lõpupäevil sai mulle Eestirootslaste Kultuuri Seltsi esindajana osaks meeldiv võimalus külastada Rootsit ja osaleda Põhjamaade Kodu-uurijate Liidu poolt korraldatud sümposiumil. Sümposium toimus Växjö linnas Smålandis Väljarändajate Majas. Stockholmist sinna- ja tagasisõit läbi sügise Rootsima kujunes suureks elamuseks. Tee viis mööda mitmetest varem vaid nimepidi tuntud linnadest - Nyköpingist, Norrköpingist, Linköpingist. Eriti maaliline oli sõit piki Rootsi suurusest teise järve Vätterni kallast. Växjö osutus meeldivalt koduseks järvedega ümbritsetud linnaks.

Kolmepäevase sümposiumi teemaks oli migratsioon Põhjamaades. Osavõtjateks olid nii professionaalsed uurijad kui ka amatöörid, kokku umbes 50 inimest Rootsist, Norrast, Taanist, Soomest ja Islandilt. Ainsaks külaliseks oli allakirjutanu Eesti esindajana. Siinkohal tuleb mainida, et sümposiumil väljendati korduvalt sooja ja heatahtlikku suhtumist Eestisse ning rõhutati soovi edaspidi sidemeid Eestiga tugevdada.

Avaettekandes käsitles Uppsala Ülikooli dotsent Harald Runblom rahvarändeid Põhjalas läbi aegade, muuhulgas peatus ta pikemalt ka Eesti rannarootslastel. Elanike ümberasumisi põhjamaade piires uurivad eri maade esindajad kooskõlastatult. Nii olidki kõik ettekanded koondunud järgmiste teemade ümber: rahvaränded Skagerraki ja Kattegati ümbruses, lõunarootslaste väljarändamine Taaniaj vahemikus 1840-1914, taanlaste asumine Smålandisse 1860-tel aastatel, rootslaste ümberasumine Norrassa 1850-1910, soomlaste sisseränne Rootsi. Ettekanded olid rootsi, osalt ka taani keeles. Vaadati ka filmi sisserännanute Rootsist "Nad otsisid õnne Smålandis".

Tutvuti ka Väljarändajate Majas asuva Emigratsiooni-instituudiga. See on Rootsist kaugele üle mere - Ameerikasse ja Austraaliasse rännanute uurimise keskus, kuhu on kogutud nende kohta ulatuslik materjal. Emigratsiooniinstituudi direktori professor Ulf Bejbomiga vesteldes ilmnis, et ta abikaasa oli pärit Kuressaarest, Eestist lahkumise ajal oli ta laps. Tema mälestuste põhjal avaldas prof. Bejbom ajalehes "Smålandsposten" artikli pealkirjaga "Pögenemine Eestist - mälestus 40-ndatest aastatest". Väljarändajate Majas on väga huvitav väljapanek. Selle üks osa on pühendatud Austraaliasse ja Ameerikasse rännanutele, teine osa aga Wilhelm Mobergile, kes oli pärit Växjö lähedalt.

Wilhelm Mobergi loomingus oli väljarändamise teema olulisel kohal. Ta sulest pärineb neljaköiteline tsükkel Ameerikasse väljarännanud rootslastest, milles ta uurib, mis sundis inimesi välja rändama, kes olid Rootsist lahkunud ja milline oli nende elukäik uuel maal. Kahjuks ei ole neid romaane - "Väljarändajad", "Sisserändajad", "Asunikud" ja "Viimane kiri Rootsi" - eesti keelde tõlgitud. Sümposiumi viimasel päeval toimus bussiekskursioon kirjaniku elukohta, kus talu aset meenutab vaid suurest metsast ümbritsetud lagendikul paiknev mälestuskivi.

Växjö linnaga on seotud veel teinegi väljapaistev kirjanik - Pär Lagerkvist. Ta kodu asus otse praeguse Väljarändajate Maja kõrval raudtee ääres. Kui lõõme lahti ta eesti keeles ilmunud raamatu "Maailmas võõrsil", võib selle esimeselt leheküljelt lugeda: "Ühes rootsi väikelinnas oli jaamarestoran nagu kõigis teisteski. Ta oli sedavõrd rõõbaste ligi, et vedurite suits pühkis tema esikülge jategis selle tahmaseks. ... Selle maja ülakorrusele oli sisse seatud korter, kus elas lasterikas perekond. ..."

Minu kui ajaloolase jaoks pakkus sümposiumil osalemine väga palju huvitavat. Muljed Rootsist on suurepärsed.

Ülle Liitoja

ortsbefolkningen. Några kertellbor bosatte sig på den s.k. Holman utanför Hapsal, några flyttade till Röicks (se ovan) och ett antal begav sig till Reval. Redan 1795 var många kertellbor på grund av överbefolkning i hembyn bosatta på annan ort. Här kan nämnas orter som: Reval, Hapsal, Ösel, Dagö-Hohenholm, Matzallhalvön, Nuckö, Odensholm samt Ormsö. Av Kertells manliga befolkning på 264 individer år 1795, stannade 53 män i hembyn år 1810, 5 bosatte sig alltså vid Pühaleps kyrka, medan majoriteten - 206 män - flyttade till andra orter! Många av dessa har kunnat spåras bort från hemön, men fler än vad som tidigare antagits stannade på Dagö. Här kan nämnas familjer som Lund, Lunter, Nuuter mfl. bosatta i olika byar på Dagö. Tack vare Carl Russwurm, som i sitt manuskript till "Eibofolke..." tagit med ett antal dagöupplysningar som aldrig sedan gick i tryck, känner vi till namnen på gårdarna i Kertell före år 1810: ANDURS, BENTAS, BERTELS, BIERKERS, BISAS, BROAS, BRÄSCHLA, CHRISTIANS, FRIBONDAS, GREISES, JAGOS, KNUTERS, KOPPELS, LABBAS, LARSAS, LILL-MICKAS, LURA, MARTIS, MATSAS, MICKAS, MITTEBIS, OBACKS, OBERGO, OBIERKS, REINAS, RUNNBACKS, STAVAS samt VEANES. Vi känner även till namnen HAGGING, STACKING och STARRING, men det är osäkert om dessa namn verkligen är gårdsnamn. Några gårdar som fanns på 1600-talet och blev öde genom pesten 1710/11 var: BIURS, BÄSSINGS, CASPERS samt STRUMPERS.

(forts.)

MIGRATIONS SYMPOSIUM I VÄXJÖ

I slutet av september tillföll mig en mycket angenäm uppdrag att representera Samfundet för Estlandssvensk Kultur på ett symposium anordnad av Nordiska Förbundet för Hembygdsarbete. Symposiet ägde rum i Utvandrarnas Hus i Växjö, Småland. Resan dit och åter till Stockholm genom det härliga svenska höstlandskapet var en stor upplevelse. På vägen såg jag många städer jag hade bara hört eller läst om - Nyköping, Norrköping, Linköping. Målerisk var också färden längs kusten av Sveriges näst största insjö, Vättern. Själva Växjö visade sig vara en hemtrevlig stad omgiven av sjöar.

Temat av det tredagars symposiet var migration i Norden. Deltagare, omkring 50 professionella forskare och amatörer, var från Sverige, Norge, Danmark, Finland och Island. Jag var den enda gäst utanför Norden, dvs från Estland. Här vill jag betona att under dessa dagar uttryckte man ofta sitt varma och välvilliga förhållande till Estland och underströk önskan att i framtiden förstärka förbindelser med vårt land.

I öppningsföredraget "Befolkningsrörelser i Norden genom tiderna" handlade docent Harald Runblom (Uppsala Universitet) bland annat om estlandssvenskar. Forskare från olika länder samarbetar inom större projekt berörande migrationen i Norden. Den här gången var alla föredrag sammanslutna kring följande temakretsar: Befolkningsrörelser mellan Skagerrak- och Kattegatområden; Den sysdsvenska inflyttningen till Danmark 1840-1914; Den danska invandringen till Småland på 1860-talet; Den svenska migrationen till Norge 1850-1910; Finsk invandring till Sverige.

De flesta föredragen var på svenska, somliga även på danska. I programmet var också en film om den danska invandringen till Sverige, "De sökte lyckan i Småland". Deltagarna i symposiet fick också kontakt med Emigrationinstitutet som har sina lokaler i Utvandrarnas

ÕNNESOOVID LYCKÖNSKNINGAR

80	Jelena Toom	22.nov.
75	Anders Lindström	23.dets.
70	Alydia Tetlov	25.nov.
60	Ellu Puudist	22.okt.
60	Evald Viiland	26.okt.
50	Benita Irs	11.dets

* * * * *

KROONIKA

- 5.-12.juunil õpetas Angelika Järvi rootsi keelt Vormsi saarel. Huvilisi oli 38, neist 20 täiskasvanut ja 12 last pidasid lõpuni vastu. Intensiivne kursus kestis iga päev ligi 10 õppetundi.
- 26.juunist 1.juulini oli samasugune kursus Ruhnul. Saare ca 70 elanikust oli õpiahimulisi 10. Ruhnul kooli õpetaja Marika Ojaaru täiendab end sügisel Tallinnas, et siis ise jätkata saarel algajate õpetamist. Kursuste üllatuskülalised olid kaheksa ruhnurootslast, kes esmakordselt pärast sõda oma kodupaika külastasid.
- Juuli algul olid rahvusvahelisel folkloorifestivalil "Baltika '89" külalisteks ka Pakrirootslaste tantsurühm ja rootsieestlaste rahvamuusikaansambel "Kassari". Pakri tantsurühm oli üks omanäolisemaid ja huvitavamaid. Eriti võlus publikut nende järeleaimamatu vaba ja uhke tantsuhoiak.
- Tartu piirkonna liige Tiiu Speek on võtnud oma südameasjaks rootsi luuletaja ja teadlase Georg Stiernhielmi (1598-1667) mälestuse jäädvustamise. GS elas Tartu lähedal Vasula mõisas ligemale 25 aastat. Mälestuskivi avatakse seal loodetavasti 1990.a.augustis.
- Pärast pikaleveninud suvevaheaega algasid Tartu piirkonnas taas ettekandekoosolekud. Hooaja avas ajalooüliõpilane Ivar Rüüti loenguga teemal "Tavaõigus ja talupojaühiskond Rootsis 12.-14.saj.". Edaspidi on kavas rääkida rootslaste jõudmisest Eestimaale ning nende siinsest elust ja saatusest.
- Oktoobri algul töötab Tartus Riiklikus Ajaloo Keskarhiivis Uppsala Ülikooli ajaloo professor Torkel Jansson. Tauuris eestirootslaste 19.sajandi kohtuasju. Hr. Jansson külastas ka eestirootsi alasid Läänemaal.
- 15.-21.oktoobril viibis meie seltsi kutsel Eestis soomerootsi keeleõpetaja, ajakirjanik, fotograaf ja kirjanik Berndt Zilliacus. Ta abistas Tallinna Keeltkursustel õpetaja Angelika Järvit ja võttis osa 30 rootsi keele tunnist. Enne ärasõitu tunnistas Berndt, et ta pole kunagi nii lühikese ajaga nii palju tööd teinud ja imestas, et meie õpetajatel nii suured koormused on. Ometi jäi ta sõiduga väga rahule ja lubas varsti jälle tulla, sest õpilased meeldisid talle väga oma aktiivsuse ja teadmishimu poolest.

Hus. Det är en institution som forskar i den svenska utvandringen till Amerika och Australia och har samlat utförlig information om den. Professor Ulf Bejbom, Emigrationsinstitutets chef berättade i ett samtal att hans fru kommer från Kuressaare på Ösel. Hon var barn när hon lämnade Estland. Professor Bejbom har skrivit om det i lokaltidningen Smålandsposten (Flykten från Estland - ett 40-årsminne). I Utvandrarernas Hus såg vi en mycket intressant utställning. En del av den var ägnat åt utvandringen till Amerika och Australia, övriga delen åt Wilhelm Moberg, bördig från Växjö-området.

Utvandringstemat har en väsentlig ställning i Wilhelm Mobergs verk. Han har skrivit en tetralogi om den svenska utvandringen till Amerika - varför var man tvungen att lämna sitt hemland, vem var de som vandrade ut och vad fick de på sin lott i det fjärran landet. Tyvärr är ingen av dessa romaner - Utvandrarerna, Invandrarna, Nybyggarna och Sista brevet till Sverige - översatt till estniska. Den sista dagen i Växjö gjorde vi en utflykt till författarens hembygd där nu finns bara en minnessten upprest på plats av hans gård, omgiven av stora skogar.

Även en annan framstående svensk författare är kopplad med Växjö. Det är Pär Lagerkvist vems hem stod vid järnvägen strax bredvid det nuvarande Utvandrarernas Hus. Om man öppnar hans bok "Gäst hos verkligheten" (finns även på estniska) läser man på den första sidan: "I en svenska småstad låg som i alla andra en järnvägsrestaurang invid stationen. Denna låg så nära spåren att röken från lokomotiven strök utefter fassaden och sotade ner den. ... I övervåningen i detta hus hade man inrätt en lägenhet där det bodde en familj med många barn." För mig som historiker var symposiet i Växjö mycket givande. Från Sverige återvände jag med många underbara intryck.

Ülle Liitoja

KRÖNIKA

- Den 5-12 juni undervisade Angelika Järvi i svenska på Ormsö. Av 38 intresserade orkade 20 vuxna och 12 barn till slut. Man arbetade i nästan 10 timmar varje dag.
- Den 26 juni - 1 juli hölls en likadan kurs på Runö. Av de 70 öborna var antalet elever 10, däribland två lärare i Runö skola, som utgjorde avancerade gruppen. I november ska lärare Marika Ojaaru delta i studier på Tallinns språkkurser och undervisa nybörjare på Runö. Kursdeltagare fick ett överraskande besök av åtta runöbor, som för första gången efter kriget besökte hembygd..
- Bland deltagare i folklorfestivalen Baltika '89 som hölls i Estland i början av juli deltog även Rågöbornas danslag och den estniska folkmusikgruppen Kassari från Sverige. Rågöbornas danslag var mycket intressant och säregen och imponerade med sin fria och stolta hållning.
- Uppresandet av en minnessten till Georg Stiernhielm (1598-1667) har blivit hjärtesak för Tiiu Speek i Tarturegionen. Den svenske poeten och vetenskapsmannen bodde i Vasula godset utanför Tartu i närmare 25 år. I augusti 1990 hoppas vi inviga stenen i Vasula.

ANNETUSED GÄVÖR**Noarootsi mälestussambale:**

Väikeettevõte KAR 1000 RUB

Noarootsi kultuurikeskusele:

Solna kirikukoor 300 SEK

Noarootsi kooli jaoks:

Kronoby kooliõpilased 14960 FIM

Alar Schönbergi koolikuludeks:

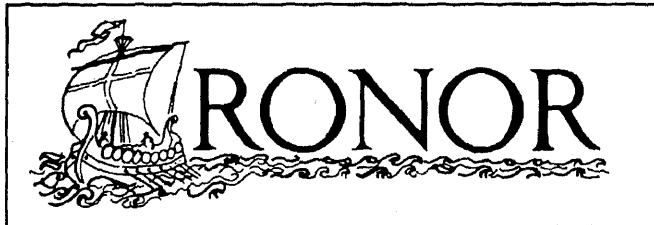
Kronoby gümnaasium 3700 FIM

Vormsikirjale:

Perekond Siirak 200 RUB

Seltsile:

Endised vormslased	4350	SEK
Endised vormslased	50	RUB
Kronoby suusatajad	225	RUB
Johan Landman	100	RUB
Johan Harmenberg	1400	SEK
Perekond Hasselblatt	100	DM

AITÄH!**Eestirootslaste Kulturi Selts**203170 Haapsalu
postkast 85
Eesti NSV**Ajaleht "RONOR"**200001 Tallinn
Lomonosovi 34-19
Eesti NSV**Samfundet för Estlandssvensk Kultur**203170 Haapsalu
Box 85
Soviet-Estland**Tidning RONOR**200001 Tallinn
Lomonosovi 34-19
Soviet-Estland**TELLIMINE:**Tellimishind 1990 aastaks 6 rubla.
Tellimised saata rahakaardiga seltsi aadressil
koos täpse postiaadressi ja märkusega RONOR.**PRENUMERERING:**

Ärgang 1990 kostar 120 SEK / 90 FIM.

Prenumereringsadress:Tidning RONOR
c/o Svenska Folkskolans Vänner
PB 198 00121 Helsingfors
FINLAND
Konto 10066788 i Helsingfors Postbanken

Toimetaja	Ain Sarv	Redaktör
------------------	-----------------	-----------------

Haapsalu Trükikoda Võidu 54 Tell. nr. 2772, tiraaž 700.

• Efter en lång sommarpaus började igen referatmöten i Tartu-regionen. Historiestudent Ivar Rüütli öppnade säsongen med ett föredrag "Sedvanerätt och bondesamhälle i Sverige på 1200-1400-talen".

• början av oktober arbetade i Tartu herr Torkel Jansson, historieprofessor från Uppsala Universitet. Han forskade i arkivet i estlandssvenskarnas rättegångar på 1800-talet. Herr Jansson besökte också f.d. svenskbygderna på västkusten.

• På inbjudan av vårt samfund besökte Estland finlandssvensk lärare i svenska, journalist och författare Berndt Zilliacus Estland. Han hjälpte Angelika Järvi på Tallins Språkkurser och deltog i 30 lektioner i svenska. Före hemresan sa Berndt, att han aldrig i livet hade jobbat så mycket under så kort tid och undrade hur mycket måste våra lärare jobba. Berndt var mycket nöjd med hela resan och lovade komma igen snart, för han tyckte mycket om elevernas aktivitet och kunskapsbegär

ANNETUSED GÄVÖR**Raamatuid, arhliivimaterjale, töövahendeid:**

Svenska Odlingens Vänner
Svenska Odlingens Nya Generation
Riksföreningen Sverigekontakt
Svenska Institutet
Gotabanken
Johan Harmenberg
Lars Nyren
Lars Sten
Johan Landman
Ulla Landman

TACK!**Annetused nõukogude rahas:**arve nr. 700313
Agrotööstuspanga
Haapsalu osakonnas**Annetused välisvaluutas:**arve nr. 7020001
NSVL Välispanga
Eesti Vabariiklik Pank
(seejuures tuleb kindlasti ära näidata, et annetused on Eestirootslaste Kultuuri Seltsile)**Gävör i soviet rubler:**konto 700313
Agroindustribankens
avdelning i Hapsal**Gävör i utländsk valuta:**konto nr. 7020001
Sovietunions Utrikesbanks kontor i Estland (därvid måste anges att medlen är avsedda till Samfundet för Estlandssvensk Kultur)